

je po njunem mnenju mogoče dati celovito podobo obravnavane teme. Kot etnologa so ju predvsem zanimale „splošne težnje v razvoju družine današnje Jugoslavije, kakor tudi pise posebnosti zakona in družine, ki so lastne posameznim narodom.“ „Pri tem sva“, pravita avtorja, „upoštevala ne le nacionalno, ampak tudi socialno sestavo (kmete, delavce, uslužbenca itn.), bivališče, socialne, gospodarske in kulturne posebnosti, ter verske razlike med naseljenci tega ali onega območja.“ Preučevanje družine je za etnologa še posebej zanimivo zato, ker ima družina najpomembnejšo vlogo pri „reprodukciji etnosa, pri predaji etničnih značilnosti generacije generaciji.“ Zavaljo zgodovinsko-etnološke narave dela bi morali imeti v njem še posebno mesto pregled tradicionalnih sestavin v zakonsko-družinskih razmerjih, analiza etničnih posebnosti, ki se pojavljajo na tem področju, in ugotavljanje interesnih integracijskih procesov.

Opredelitve poglavitnih etnoloških nalog pri preučevanju družine in zakona so seveda skladne z naziranjem, ki jih najdemo obširno razložene v Bromlejevih teoretičnih spisih, še posebej v knjigi *Etnos i etnografija* (Moskva 1973). Že ob tem delu smo imeli priložnost povedati, da je v Bromlejevem pojmovanju etničnih značilnosti po našem mnenju preveč poudarjen pomen tradicije. Ne moremo se strinjati tudi z vsemi odtenki Bromlejevih pogledov na zblíževanje posamičnih nacionalnih kultur. Pri vseh ostalih delih knjige, kjer se nam porajajo določene pripombe, pa jih kaže nasloviti, tako se zdi, tako rekoč v celoti na nas. Avtorja sta mogla iz jugoslovanske strokovne literature jemati pač tisto, kar jima je bilo oziroma kar je na voljo. Prav zato je delo tudi zelo poučen odsev našega strokovnega prizadevanja. Če se tudi s tega gledišča kratko ustavimo pri posamičnih poglavjih, se nam notranja struktura dela kaže v naslednjem.

Prvo poglavje je posvečeno etnodemografskim razmeram in družbenogeografskim spremembam v Jugoslaviji po osvoboditvi in njenemu vplivu na družinsko-zakonske razmere. V tej zvezi avtorja opozarjata na velike spremembe v omenjenem času, kar se negibno kaže tudi v družinskem življenju. Zmanjšanje velikih razločkov med območji, proces industrializacije in urbanizacije, spremembe v socialni in profesionalni strukturi, migracije, poroke med ljudmi različne nacionalne pripadnosti in podobni pojavi zanimajo avtorja kot razlog in podlaga burnega spreminjanja v družinskih razmerjih in načinu življenja v družinah.

Zakon pri narodih Jugoslavije je naslov drugega poglavja. V njem so ugotovljene razlike, ki so obstajale na tem področju v zakonodaji v preteklosti. Govor je o odnosu do zakona, o oblikah medsebojnega spoznavanja in s tem povezanih normah. Ovire za sklepanje zakonske zveze, običajna starost mladoporočencev, merila za izbor moža oziroma žene, narodnostno mešani zakoni, ločitve in vprašanje, kje se po poroki naselita mladoporočenca, so nadaljnje teme pričujočega poglavja. Z izjemo osamljenega primera iz Vitanja se avtorja tukaj očitno nista mogla opreti na slovensko etnološko literaturo; bodisi zaradi skromnejše preučeni vprašanja zakona v

primerjavi z drugimi jugoslovanskimi območji ali zaradi neuporabljivosti podatkov, če niso zgodovinsko natančneje opredeljeni.

Najobsežnejše je poglavje o družini. „Ni najin namen, da bi pretresla pojav družine in načina življenja v družini pri narodih Jugoslavije v preteklosti“, pravita avtorja knjige. „To bi bila posebna naloga.“ Zato sta v razdelku o tipih družine nekoč zarisala le poglavitne poteze tistih pojavnosti, ki so obstajale na jugoslovanskih tleh konec 19. in v začetku 20. stoletja. Največ besed je seveda v tem okviru posvečenih zadruzi. Pri pregledu sodobnih družinskih oblik je najprej načeto vprašanje razmerja med družino in gospodarstvom. Sledi tipizacija družine, kakor je razvidna v jugoslovanski sociološki literaturi. Za današnjo Jugoslavijo je seveda značilna mala ali nuklearna družina, čeprav je še mogoče najti maloštevilne ostanke razširjene družine, drugače pa naj bi „tudi še v naših dneh nacionalna in regionalna pripadnost družinskih članov imela določen pomen v družinskem življenju narodov Jugoslavije. Vidna so tudi še znamenja tradicije, povezana z religijo, to celo med ateisti.“ Preostankom šeg, povezanih z odločujočo vlogo moža in žene, s podrejenostjo žene, sta avtorja posvetila pozornost tudi v razdelku, ki govori o strukturi družine. Za nadrobnejšim vpogledom v problematiko številčnosti družin pred vojno in po njej so obdelana vprašanja razmerij v družini, še posebej iz zornega kota družinskega poglavarja. Sledi obravnavo delitve dela v družini in vloge, ki jo ima jugoslovanska družina danes. Na koncu je razmeroma zelo obsežno podpoglavje o družinskih šegah, šegah ob poroki, rojstvu in smrti.

Bolj kakor v zvezi z institucijo zakona so zgledi iz slovenskega etnološkega slovstva prišli do izraza v poglavju o družini in kakor je mogoče pričakovati, posebej v razdelku o šegah. Pri drugih vprašanjih sta se avtorja v času nastajanja dela lahko oprla, sodeč po navedenih delih, bolj ali manj le na obravnave ljubljanskega predmestnega življa in na preučevanje Vitanja. Opredelevanje živosti nekaterih šeg ali njihovih preostankov v našem času je večkrat vprašljivo; to seveda zaradi pomanjkljivosti našega zgodovinskega določanja etnoloških pojavov.

Avtorjema docela lahko pritrdimo, da ima preučevanje družine poleg znanstvene vrednosti še povsem praktičen pomen. Tudi zato je lahko delo Ju. Bromleja in M. Kašube spodbuda jugoslovanskim etnologom, da bi v nakazanem obsegu, sistematično in seveda še natančneje spremljali procese v družini, v tej „mikrocelici družbe“.

S. KREMENŠEK

Tvrtko Čubelić, Na stazama usmenog narodnog stvaralaštva; Za sustav i poetiku usmene narodne književnosti. Osijek 1982, 325 str.

Tvrtko Čubelić, nekdanji profesor folkloristike na slavističnem oddelku zagrebške univerze, je navzoč v hrvaški in jugoslovanski folkloristiki skoraj štirideset let. Avtor je članke in razprave objavljaj v vseh jugoslovanskih etnoloških revijah

in časopisih, kakor tudi v tujih strokovnih revijah, krajše članke in kritike pa najdemo v hrvaškem dnevnem časopisju. Čubeličevo znanstveno pisanje zajema vsa območja ustnega slovstva, poezijo, prozo, dramatiko, pregovore in uganke, največ pozornosti pa je namenil ljudski pesmi in njeni družbeni, jezikoslovni in poetološki problematiki. Šele z izborom člankov o ustnem slovstvu, ki so zbrani v knjigi Na stazama usmenog narodnog stvaralaštva, smo bralci dobili celovitejšo podobo Čubeličevega znanstvenega prizadevanja.

Knjiga obsega dve poglavji študij (26), razdelek razprav (9), razdelek kritik (18), kazala imen in pojmov. Izbrani članki pojasnjujejo družbene razsežnosti folklorne ustvarjalnosti in poustvarjalnosti. Avtor povezuje folklorno dogajanje s teorijo stroke. Vse elemente, ki so avtorju najpomembnejši, obravnava v študijah na treh ravneh.

Prvič gre za obstoj folklorne ustvarjalnosti kot relativno avtonomne umetniške komunikacije, ki prinaša samosvoj pogled na družbo in svet. Zaradi specifičnega videnja sveta in specifičnih ustvarjalnih postopkov, je samosvoja tudi poetika ustnega slovstva, kakor tudi oblikovanje, tipologija, slog in jezik.

Druga ravnina Čubeličevih razprav odkriva rezultate, raznovrstnost in nasprotja v teoretičnih formulacijah prikazanih problemov. Avtor se je moral spoprijeti z ugotovitvami jugoslovanskih in evropskih folkloristov. Čubelič opiše in predstavi precej teh teorij in jih skuša uvrstiti v zgodovinski krog folkloristične misli, pri tem pa opozarja (iz svoje perspektive) na nekatere pomanjkljivosti drugih raziskovalcev. Te pomanjkljivosti išče v šolah in metodah, ki so jim posamezni folkloristi pripadali. Čubeličeve ocene nekaterih folklorističnih usmeritev so prav zanimive, kakor tudi njegove polemike z njimi. Avtor precej natančno analizira folkloristični komparativizem in njegove aspekte, ustavlja se ob primerjalnih koncepcijah in razlagah posamičnih pojavov v folklornem slovstvu. Za slovenskega bralca je še prav posebej zanimiva Čubeličeva ocena Grafenauerjevega dela (komparativistične metode) in njegove razprave o Lepi Vidi. To je najbrž tista ocena, ki jo je Čubelič že pred leti najavil v intervjuju za naš Glasnik in smo jo slovenski folkloristi tako željno pričakovali. Zdaj je tu, resda zelo kratka, vendar dovolj za predstavitev avtorjevega odnosa do študije o Lepi Vidi in tudi dovolj za potrditev intervjuja v Glasniku. Na sploh za Čubeličevo oceno primerjalne metode lahko rečemo, da je večkrat prenačljiva in zato včasih tudi krivična, ker avtor ne upošteva dovolj te usmeritve v zgodovinskem in družbenem kontekstu. Pomenila je kvaliteten premik od romantičnega folklorizma k današnjim raziskavam in metodam. Danes je komparativizem v folkloristiki že zgodovina, vendar je imel v razvoju naše znanosti pomembno funkcijo in njegovih slabih strani ne gre poposloševati za vse čase in vse primere in zato obsoditi tudi tiste sodobne raziskave, ki vključujejo tudi pozitivne in plodne izsledke te metode.

Avtor pa se v študijah ne ustavlja samo pri komparativizmu v folkloristiki, temveč analizira in presodi še romantizem v vedi, ustavi pa se tudi pri najnovejših družbenih obravnavah in pri sociološki metodah. Vse „izme“, ki dajejo metodam negativni predznak, Čubelič seveda z razlagom odkloni. Pozitivno je, da avtor vse analize povezuje z zgodovinskim pogledom na razvoj folkloristike in z zgodovinskimi razmerami, v katerih je nastajalo folklorno slovstvo. Pri tem primerja svetovne in domače razmere. Prav zaradi tega obširnega in včasih proniciljivega povezovanja družbenega konteksta in znanosti toliko bolj presenečajo nekatere prehitre sodbe.

V študijah o raziskovanju folklornega slovstva predstavi avtor še enega slovenskega folklorista — Matija Murka. Gre za razpravo Matija Murko kot raziskovalec srbskohrvaških epskih pesmi, razpravo, ki je bila objavljena leta 1961 v Slovenskem etnografu. Iz istega letnika Slovenskega etnografa je v knjigi ponatisnjena tudi študija Svet in strukturalni principi srbohrvaške epske pesmi.

Težišče tretje ravni Čubeličevih razmišljanj o folklori so družbene razsežnosti folklornih pojavov: pesem, ples in glasba na odru. Pri tem avtorja najbolj zanimata vrednotenje in razmerje med folklornim in pisanim slovstvom.

Čubelič ne ostaja le pri teoretičnih obravnavah in pri poeziji, temveč razpravlja tudi o prozi in njenih slogovnih problemih, o njenem življenju in o osebnostih pripovedovalcev in izvajalcev. Zastopani pa so tudi izbrani problemi folklornega gledališča, osvetljeni sta še paremiološka in enigmološka problematika. Avtor svoja raziskovalna stališča nenehno primerja z rezultati podobnih raziskav v Evropi, razčlenjuje življenje folklornega slovstva v sedanosti in predstavi metodološke aspekte v preučevanju folklornih pojavov.

V Čubeličevi knjigi so zajete študije in razprave štiridesetih let (od 1944 do danes), ki jih je avtor objavil v jugoslovanskih strokovnih revijah in časopisih. Tako lahko rečemo, da predstavlja pričujoča knjiga Čubeličevo življenjsko delo, saj je sinteza avtorjevih razmišljanj o folklornem slovstvu, hkrati pa dokaj zaokrožen in celovit prikaz Čubeličeve teoretične usmerjenosti.

MARKO TERSEGLAV

Barkovlje. Pri nas je bilo tako...

Ob poimnovanju šole po F. S. Finžgarju. Uredila Elvi Miklavc Slokar po ljudskem izročilu, slikah in zgodovinskih virih. Trst 1982, 157 str.ii.

Ob poimevanju šol po znamenitih osebah iz slovenske preteklosti izdajajo Slovenci v Italiji monografije, katerih vsebina je tudi etnološko pomembna.

Knjiga o Barkovljah, slovenskem predmestju Trsta, je po vsebini blizu obravnavam krajev kakršne izdajamo pri nas v etnološki topografiji. Čeprav avtorji pri pisanju nimajo pred očmi